

Кудласевич Ольга Миколаївна,

кандидат економічних наук,

старший науковий співробітник

відділу економічної історії

ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»

ПОДВИЖНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ М. В. ДОВНАР-ЗАПОЛЬСЬКОГО У ЗАПОЧАТКУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ВИЩОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ

Стрімкий розвиток промисловості, торгівлі та банківської справи, що ознаменували початок ХХ століття, потребував все більше фахівців-професіоналів, а спеціальних вищих економічних навчальних закладів в Україні не було. Економічну освіту надавали курси комерційних знань (20,95 %), торговельні класи (5,14 %), торговельні школи (27,47 %), комерційні училища (44,66 %), що були у підпорядкуванні Міністерства торгівлі та промисловості Російської імперії [6, с. 74–75] і репрезентували собою початкову та середню ланку економічної освіти. Також певні економічні знання надавали юридичні факультети в університетах Харкова, Києва та Одеси, що не задовольняло потреби країни в економістах. Тому значна частина заможних купців через відсутність вищих економічних навчальних закладів відсилала своїх дітей на навчання за кордон, що позбавляло їх можливості вивчати економічні умови життя на Батьківщині.

Невпинний розвиток капіталістичних відносин, у свою чергу, потребував наукового дослідження низки питань вітчизняного господарства, але фахівців з вищою економічною освітою не вистачало. З цього приводу С. Ю. Вітте писав, що брак людей із ґрунтовною економічною освітою ще довго гальмуватиме діяльність уряду, втілення в життя різноманітних програм у галузі державного господарства, якщо не будуть запроваджені ефективні

заходи зі створення вітчизняної школи, яка надавала б вищу спеціальну економічну освіту [5, с. 25–26].

Активну позицію щодо становлення та розвитку економічної освіти займав Митрофан Довнар-Запольський. Протягом 1903–1904 рр. він активно клопотав про відкриття у Києві вищих вечірніх комерційних курсів і звернувся у опікунську раду Київського першого комерційного училища з пропозицією про їх відкриття при училищі. Але рада відхилила його пропозицію [7; 1, с. 115–116]. Революція 1905 р. тимчасово послабила обмеження, які чинило самодержавство щодо вищої школи. У 1905 р. він звернувся до Міністерства народної освіти з пропозицією відкрити вищі жіночі курси з комерційним відділенням і отримав дозвіл. Одночасно М. В. Довнар-Запольський направив прохання до Міністерства торгівлі та промисловості про відкриття спеціальних комерційних курсів для всіх осіб і у 1906 р. отримав дозвіл на їх відкриття. Навесні 1907 р. він передав до Міністерства проект статуту Київського комерційного інституту, який був затверджений 12 травня 1908 р. 4 липня 1908 р. засновник інституту в особі М. В. Довнар-Запольського передав раді Київського комерційного інституту все майно колишніх курсів [1, с. 116–117].

Отже, за два роки йому вдалося перетворити вищі комерційні курси у престижний навчальний заклад, який було реорганізовано в інститут. Про престижність навчального закладу свідчить кількість студентів, що постійно збільшувалася. Так, якщо у 1908 р. в інституті навчалось 229 студентів, то у 1913 р. їх кількість зросла до 4,5 тис. [1, с. 118–120].

Відповідно до навчального плану викладали такі блоки дисциплін: економічні науки – політична економія (теорія, історія і прикладна частина), наука про фінанси, статистика, економічна географія, історія економічного ладу; юридичні науки; фізико-математичні науки; комерційні науки і товарознавство – товарознавство з загальною технологією, спеціальні курси товарознавства, загальне рахівництво, рахівництво торговельне, банківське, заводське, комерційна кореспонденція, комерційні обчислення, політична арифметика, комерція; загальні науки: історія, філософія, педагогіка з

допоміжними науками, мови, гігієна. До вибіркових предметів відносилися стенографія, креслення, фотографія, каліграфія, праця на друкарській машинці [2; 3].

Директором Київського комерційного інституту став професор університету Св. Володимира М. В. Довнар-Запольський. Він викладав економічну історію Росії, нову історію, історію Російської імперії. Викладачами інституту, як правило, були професори і приват-доценти Київського університету: М. М. Бубнов, К. Г. Воблий (політична економія), Д. О. Граве (теорія ймовірності), М. М. Катков (товарознавство), П. Л. Кованько (політична економія), М. К. Мітюков, М. В. Самофалов та інші; Київського політехнічного інституту: В. Г. Бажаєв (економічна географія), В. А. Косинський (прикладна економія), П. Ф. Єрченко (товарознавство), П. Ф. Сльозкін (сільськогосподарське товарознавство), П. С. Чехович (водна транспортна справа), а також викладачі інших навчальних закладів і торговельно-фінансових організацій. Серед них викладач 1-го і 2-го Київських комерційних училищ М. Т. Сінопійський-Трофимов (комерційна арифметика, фінансові обчислення), товариш управляючого Російського для зовнішньої торгівлі банку в м. Києві Л. Г. Барац (банківська справа), інспектор Київської торговельної школи М. Д. Плєскачевський (загальне рахівництво), викладач 2-го Київського комерційного училища, головний бухгалтер Волзько-Камського комерційного банку Р. Р. Якобовський (банківська бухгалтерія, російська кореспонденція, загальне рахівництво), інспектор Північного страхового товариства А. І. Ярошевич (практичні заняття з економічної географії та економічної географії Південно-Західного краю) [4].

Отже, комерційна освіта стала закономірним етапом соціально-економічного розвитку країни, прискорення процесів науково-технічного прогресу на межі ХІХ–ХХ ст. передбачало залучення до ринкових відносин великої кількості населення, а індустріалізація промисловості поставила перед суспільством нові вимоги до рівня освіти та професійних навичок людей. На теренах України першим вищим економічним навчальним закладом став

Київський комерційний інститут (1906 р.), що своєю появою завдячує подвижницькій діяльності М. В. Довнар-Запольського. Інститут став не лише платформою для здобуття спеціальної освіти майбутнім економістам, а й осередком науки, в той час в стінах інституту працювали такі видатні вчені як К. Воблій, П. Кованько, М. Довнар-Запольський, Д. Граве та інші.

Список використаних джерел:

1. Киштымов А. Киевский коммерческий институт в судьбе М. В. Довнар-Запольского / А. Л. Киштымов // Архивознаство. Археографія. Джерелознаство : міжвід. зб. наук. пр. / Держкомархів України. – Київ, 2000. – Вип. 2 : Архивознавчі читання. – С. 114–130.
2. Положение о частных женских общеобразовательных курсах, учрежденных в г. Киеве проф. М. В. Довнар-Запольским на основании Высочайшего соизволения 1905 года // Центральний державний історичний архів України в м. Києві. 1905, ф. 442, оп. 538, спр. 207, арк. 3.
3. Проекты уставов и положений о коммерческом институте в гг. Москве и Киеве // КМДА, ф. 153, оп. 8, спр. 42, арк. 5.
4. Списки и биографические сведения о личном составе Киевского коммерческого института, представленные в учебный отдел Министерства торговли и промышленности // КМДА. 1910–1911, ф. 153, оп. 8, спр. 315, арк. 103–111.
5. Труды Ленинградского политехнического института им. М. И. Калинина : материалы по истории института. – Ленинград, 1948. – № 1. – С. 25–26.
6. Художественно-иллюстративный альбом Всероссийской выставки 1913 г. в городе Киеве. – Киев : Книга, 2002. – С. 74–119.
7. ЦДАУК, ф. 262, оп. 1, спр. 2, арк. 1, 2.